

tantum propter seipsas, idest unice ad repellendam ignorantiam per veritatis contemplationem. A Pythagora inventum est; « cum enim « (ut S. Thomas in I. Met. lect. 3. refert) antiqui studio sapientiae « insistentes, *sophistae* (non malo sed bono sensu), idest *sapientes* vo- « carentur, Pythagoras interrogatus quid se esse profiteretur, noluit se « sapientem nominare, sicut sui antecessores, quia hoc praesumptuo- « sum videbatur esse; sed vocavit se *philosophum*, idest amatorem sa- « pientiae. Et exinde nomen sapientis mutatum est in nomen philo- « sophi, et nomen *sapientiae* in nomen *philosophiae* ». (Cfr. *integram* le- « ctionem). Attamen latiori sensu nomen *Philosophiae* extenditur etiam ad Logicam et ad Moralem propter earum excellentiam et quia ex primis rationis principiis suas conclusiones et praecepta immediate derivant. De divisione scientiarum, quibus tota Philosophia integratur, satis loquuti sumus in Logica nn. 277. et seqq.

7. **Tria nomina, quibus metaphysica a veteribus appellatur**, non de- signant diversas scientias, sed unius eiusdemque scientiae diversos respectus. Dicitur enim *scientia divina* sive *Theologia*, in quantum sub- stantias immateriales, quarum potissima est Deus, considerat. Dicitur *Metaphysica*, in quantum considerat ea, quae abstrahunt ab omni ma- teria et motu, nempe ens in quantum ens et ea quae consequuntur ipsum. Dicitur autem *Philosophia Prima* in quantum primas rerum causas sive intrinsecas sive extrinsecas considerando, praecedit caeteras scientias, quae ab ea recipere debent principia ipsis communia. Cfr. S. Th. in Prooem. ad Met. et in Boet. de Trin. Q. 5. a. 1.

PHILOSOPHIA PRIMA

SEU

ONTOLOGIA

PARS PRIMA

DE IPSO ENTE IN COMMUNI CONSIDERATO.

QUAESTIO I.

DE ENTIS SIGNIFICATIONE ET CONCEPTU.

CAPUT I.

De forma a qua denominatur nomen concretum ens.

8. Nomen concretum ens denominatur ab esse, et latissime acceptum significat id quod aliquod esse habet sive intentionale sive reale.

Vocabulum *esse*, a quo denominatur ens tripliciter accipi potest: vel a) pro ipso *actu essendi* quo extra intellectum aliquid realiter ex- stit; qui actus vocatur *esse existentiae*; vel b) pro *veritate* compositionis vel divisionis in iudiciis, quibus intellectus affirmat vel negat aliquid praedicatum convenire alicui subiecto, quaeque exprimitur per *copulam verbalem* est, vel c) pro ipsa *essentia*, secundum quam aliquid realiter existit, quaeque vocatur *esse essentiae*. « Dicendum (ait S. Th. 3. Sent. « Dist. 6. q. 2. a. 2.) quod *esse* duobus modis dicitur. Uno modo, se- « cundum quod significat veritatem propositionis, secundum quod est « *copula*; et sic *ens* (quod a tali esse denominatur) est praedicatum « *accidentale*; et hoc *esse* non est in re, sed in mente quae coniungit « *praedicatum* cum *subiecto*... Alio modo dicitur *esse* quod pertinet ad « *naturam rei*, secundum quod dividitur secundum decem genera; et « hoc quidem *esse* est in re et est *actus entis* resultans ex principiis « *rei*, sicut lucere est actus lucentis. Aliquando tamen sumitur esse « *pro essentia*, secundum quam res est, quia per actus consueverunt « significari eorum principia, ut potentiae vel habitus ».

9. **Ens reale — Ens intentionale — Ens rationis.** — Nomen concretum *ens* quando denominatur ab *esse* accepto pro ipso *actu essendi*, signi- ficat *ens reale*, quod extra intellectum existit atque resultat ex *essentia*

et existentia. Quando autem denominatur ab esse accepto pro *copula verbali* significante convenientiam praedicati cum subiecto, significat illud *ens intentionale*, quod est terminus intrinsecus intellectus iudicantis, atque oraliter *enuntiatione* profertur. Porro huiusmodi *ens intentionale* aliquando habet terminum realem extra intellectum, ut quum dico *solem esse*; aliquando non habet, ut quum dico *coecitatem esse*, quia huiusmodi iudiciorum subiecta non habent ullam essentiam secundum quam sint actuata vel actuabilia extra intellectum. Huiusmodi sunt non solum negationes et privationes, sed etiam genera, species et similia quae sub ea ratione sub qua concipiuntur non sunt actuabilia extra intellectum et vocantur *entia rationis*. Ratio autem cur intellectus ipsas negationes et privationes concipiatur ad modum entium est quia obiectum extensive proprium nostri intellectus est *ens* (1).

CAPUT II.

De significatione nominis *Essentia*.

10. *Essentia* dicitur id quo vel secundum quod aliiquid habet esse. Sic essentia humana est id quo homo est homo; essentia albedinis id quo album est album. Quapropter nomen *essentia* significat aliiquid analogice commune omnibus naturis, quum per diversas essentias sive naturas diversa entia in diversis generibus et diversis speciebus colligentur. Essentia vocatur etiam *quidditas*, quia illud per quod res constituitur in proprio genere et specie est quod significamus per definitionem indicantem *quid est res*. Vocatur etiam *natura*, quae vox significat essentiam rei sub eo respectu sub quo est *principium quo remotum* operationis propriae illius entis cuius est essentia (2).

CAPUT III.

De Entis realis primaria et secundaria significatione.

11. *Ens reale*, quod resultat ex essentia et existentia, *primario* dicitur de supposito formalis, idest de subiecto singulari existente, quia suppositum est id quod est. *Secundario* et *ut quo* dicitur tum de essentia substantiali secundum quam suppositum simpliciter existit, quia essentia concipiatur ad modum partis; tum de partibus essentiae, ut de materia et forma, tum de accidentibus, secundum quae suppositum existit se-

(1) Cfr. S. Th. in 2. Sent. Dist. 34. q. 1. a. 1. et Summ. 1. p. q. 48. a. 2. ad 2.

(2) Confer S. Th. Opusc. De Ente et Ess. c. 1.

cundum quid per varia esse accidentalia. Sic Petrus humanitate est homo, albedine est albus, fortitudine est fortis etc. Ad rem S. Thomas (in 3. Sent. Dist. 6. q. 2. a. 2.) ait: « *Ens subsistens* (videlicet supponitum), est quod habet esse tamquam eius *quod est*, quamvis sit « *naturae vel formae* tamquam eius *quo est*: unde nec *natura rei* nec « *partes eius proprie dicuntur esse*, si esse praedicto modo accipitur « (nempe secundum quod est actus entis), similiter autem nec accidentia, sed suppositum completum, quod est secundum omnia illa. « Unde etiam Philosophus dicit in 2. Metaph. (cap. 3.) quod *accidens magis proprie est entis*, quam *ens* ». Et in Summa 3. p. q. 17. a. 2. « *Esse pertinet ad naturam* (seu essentiam) et ad *hypostasim* (seu suppositum); ad hypostasim quidem, sicut *ad id quod habet esse*: « *ad naturam autem* sicut *ad id quo aliiquid habet esse*. Natura enim significatur ad modum formae, quae dicitur *ens ex eo quod eā aliiquid est*: sicut albedine est aliiquid album; et *humanitate* est aliiquid homo ».

THESIS I.

Nomen *ens* universalissime acceptum (universalitate analogiae) pro eo *quod suo modo habet esse*, praedicari potest de omnibus quae quocumque modo concipiuntur aut existunt.

PROBATUR.

12. Quidquid aliquo modo concipiatur aut existit, vel habet esse tantum intentionale, vel habet etiam esse reale. Quod si habeat tantum esse intentionale, vel est actuabile sub ea ratione sub qua concipiatur, vel sub hac ratione non est actuabile; si primum, est *ens possibile*, seu *ens in potentia obiectiva*; si secundum, est *ens rationis*. Si autem habeat esse reale, vel habet esse prorsus identificatum cum essentia, et est ens increatum sive Deus, qui est ipsum esse subsistens; vel habet esse realiter distinctum ab essentia, tamquam actus a potentia subiectiva; et huiusmodi est ens creatum; hoc autem vel habet esse ut id quod existit, et est suppositum, vel habet esse ut id quo suppositum simpliciter existit; et id quidem vel ad modum partis metaphysicae, cuiusmodi est essentia substantialis; vel ad modum partis physicae substantialis, cuiusmodi sunt *materia prima* et *forma substantialis*; vel ad modum partis integralis, cuiusmodi est ex. gr. *manus* vel *pes*; vel ad modum partis accidentalis, cuiusmodi sunt *omnia accidentia realia*. Namvero hucusque enumerata complectuntur omnia quae quocumque modo concipiuntur aut existunt. Ergo *ens* universalissime acceptum pro eo *quod suo modo habet esse*, praedicari potest de omnibus quae quocumque modo concipiuntur aut existunt.

Nota. Hanc universalitatem praedicationis esse analogicam appetet consideranti hos modos essendi esse *simpliciter diversos et secundum quid* eosdem tum ratione proportionalitatis, quia unumquodque se habet ad sibi respondens esse, sicut aliud ad suum; tum ratione dependentiae unius entis ab alio, quae dependentia et ordo unius ad aliud fundat analogiam attributionis; sed de his agemus inferius.

Corollarium 1. *Notio entis est transcendens relate ad sua inferiora.*

Etenim illud est transcendens relate ad aliquam rem, cuius conceptus includitur in omnibus, quaecumque quis de re apprehendit (ut docet S. Thomas) (1). Atqui conceptus entis includitur in unoquoque ex inferioribus eius et in qualibet eorum parte. Etenim omnes res earumque partes sunt aliquid cui suo modo competit esse. Ergo notio entis est transcendens relate ad inferiora eius.

Corollarium 2. *Notio entis est extensione maxima, comprehensione minima, ac proinde imperfectissima in repraesentando.*

Est quidem extensione maxima, quia eius praedicatio extendit ad omnia, quae quocumque modo aliquid esse habent sive intentionale, sive reale. Est comprehensione minima, quia nulla notio pauciores notas de re exhibit, quam notio entis, quae importat *id quod est*. Est igitur imperfectissima in repraesentando et confusissima, quia qui tantum cognoscit de aliqua re eam esse ens, minimum de re novit, nec valet eam a qualcumque alia re discernere.

Corollarium 3. *Simplicitas notionis entis non est simplicitas perfectionis, totius, et actus, sed est simplicitas imperfectonis, partis, et potentialitatis.*

Etenim, quum notio entis sit maxime abstracta abstractione secundum *quid dicta* a suis inferioribus, exhibet minimum quod de re aliqua concipi potest, et est in potentia ut *per additiones improprie dictas* descendat ad sua inferiora. De quo descensu loquemur in quaestione sequenti. Interim appetit infinitum discrimen, quod intercedit inter ens simplicissimum simplicitate perfectionis, totius et actus subsistentis, quod est actus purissimus subsistens, nempe Deus, et inter ens simplicissimum simplicitate imperfectonis et potentialitatis, quod est *ens transcendens*, quod importat notionem analogicam universalissimam et confusissimam, quae propter paucitatem notarum, quibus constat, extenditur praedicabilitate sua ad omnia, quae quocumque modo aliquod esse habent sive reale sive intentionale.

(1) 1. 2. q. 94. a. 2.

THESES II.

Conceptus obiectivus entis, quatenus importat *id cui suo modo competit esse*, licet aliquam compositionem praeseferat; tamen est simplicissimus omnium conceptuum nostrae mentis, ea simplicitate quam superius in Corollario 3. diximus importare imperfectonem potentialitatis.

PROBATUR.

13. Quum intellectus noster suum obiectum a re sensibili desumat, in qua subsistens est ens compositum, partes autem subsistentis se habent ad invicem et ad totum ut potentia ad actum; nequimus quidquam concipere nisi vel ad modum subsistentis compositi ex potentia subiectiva et actu, vel ad modum partis sive materialis, sive formalis; ita quidem ut ipsam potentiam subiectivam nequeamus concipere nisi per ordinem ad actum, neque actum, nisi per ordinem ad potentiam. Hinc fit ut nequeamus concipere rationem essentiae nisi per ordinem ad existentiam, neque rationem existentiae nisi in ordinem ad essentiam. Ergo quoties concipimus ipsam rationem essentiae, eius conceptus non est simplicior conceptu entis, quum includat ordinem ad existentiam; neque conceptus existentiae est simplicior conceptu entis, quum includat ordinem ad essentiam. Et ideo recte dicimus essentia est *ens ut quo* aliquid existit tamquam per potentiam receptivam actus essendi; *existentia est ens ut quo* aliquid existit tamquam per actum ab essentia receptum.

Atque id valet non solum pro conceptibus abstractis abstractione praecisiva totali; sed etiam pro abstractis abstractione praecisiva formalis seu partiali, quas abstractiones esse secundum considerationem diximus in Logica Mai. (167. et seqq.). Etenim quidquid intellectus noster concipit ad modum formae abstractae, concipit ut *id quo aliquid est*. Quod autem ita concipitur, semper concipitur cum aliqua connotatione subiecti, quod per ipsum est. Sic nequimus concipere *humanitatem*, nisi tamquam formam metaphysicam qua homo est homo; neque *entitatem*, nisi ad modum formae metaphysicae qua ens est ens; neque ipsam rationem abstractam *existentiae*, nisi sicut *id quo aliquid existit* etc. Quum igitur hi simplicissimi conceptus nequeant quidquam repraesentare, *nisi habita ratione subiecti*; proum est inferre eos non esse simpliciores conceptu entis, quinimo universalissimam rationem entis etiam de eis praedicari, ut ex Praenotionibus et ex Thesi 1. manifestum est.

THESIS III.

Facta distinctione inter modum significandi et perfectionem significatam; nomen concretum *ens*, non quoad modum significandi, sed quoad perfectionem significatam potest *proprie* (id est *non metaphorice*) dici de Deo.

PRAENOTIONES.

14. a) Ea quae sunt simplicissima, quando concipiuntur a nobis ut subsistentia, semper concipiuntur in aliqua concretione seu compositione. Eo autem modo, quo concipiuntur, etiam vocabulis significantur; quamvis per reflexionem iudicii hunc defectum corrigamus. Cuius ratio est, quia obiectum intensive proprium nostri intellectus est quidditas rei materialis a rebus sensibilibus abstracta, quae est essentialiter composita. « Quantum ad modum significandi (ait S. Thomas) (1) omne « nomen cum defectu est. Nam nomine rem exprimimus eo modo, quo « intellectu concipimus. Intellectus autem noster a sensibilibus cognoscendi initium sumens, illum modum non transcendit, qui in rebus « sensibilibus invenitur, in quibus aliud est *forma* et *habens formam* « propter formae et materiae compositionem. *Forma* vero in his rebus « invenitur quidem simplex, sed non perfecta, utpote non subsistens. « *Habens* autem *formam* invenitur quidem subsistens, sed non simplex, « imo concretionem habens. Unde intellectus noster quidquid significat « ut subsistens, in concretione significat; quod autem ut simplex, non « ut *quod est*, sed ut *quo est*. »

b) Nos accipimus adverbium *proprie* non quatenus opponitur *communi*, sed quatenus opponitur *metaphorico*. Etenim nomen *ens* habet communitatem analogiae proportionalitatis propriae, non metaphoriae.

PROBATUS PRIMA PARS.

15. Nomen *ens*, quum importet id quod denominatur ab esse utpote *habens esse*, exhibet quoad modum significandi aliquod concretum, in quo esse appareat distinctum realiter ab essentia sicut actus a potentia subiectiva. Atqui in Deo actu purissimo, esse non est realiter distinctum ab essentia, sed re sunt prorsus unum et idem. Ergo quoad modum significandi nomen *ens* proprie non competit Deo; sed Deus deberet potius dici *supra omne ens*, vel *ipsum esse subsistens*.

(1) C. G. L. 1. c. 30.

PROBATUS SECUNDA PARS.

16. Nomen *ens* quoad perfectionem significatam designat aliquid, quod habet perfectionem essendi, praescindendo a modo quo eam habet, nempe sive per participationem sive per identitatem. Atqui Deus est actus purissimus, qui identificatur cum ipsa perfectione essendi per se subsistente. Ergo nomen *ens* quoad perfectionem significatam potest cum veritate et proprie dici de Deo.

Obiectio. Omnis intellectus intelligens rem aliter ac est, est falsus. Sed intellectus intelligens Deum concrete ut *ens* ad modum alicuius compositi; intelligit eum aliter ac est. Ergo Deus neque concipi neque vocari potest *ens*.

Responsio. Si illud *aliter* referatur ad rem intellectam, *Conc.*; si ad modum intelligendi, *Nego. Contrad. min.* si intellectus indicaret Deum in se esse compositum, *Conc.*; si per iudicium corrigit imperfectionem sui conceptus, *Nego* (1).

THESIS IV.

Nomen concretum *ens* quatenus primaria significatione accipitur pro *existente* non est praedicatum stricto sensu essentiale rerum contingentium; sed lato sensu tantum. Quatenus autem secundaria significatione accipitur pro sola *essentia* in praescindendo ab existentia, est praedicatum stricto sensu essentiale omnium.

PRAENOTIONES.

17. a) Praedicatum stricto sensu essentiale dicitur illud nomen quod denominatur a tali forma, quae negari de aliqua re, salvo conceptu essentiae rei, nequit. Sic *rationalis* praedicatur de *homine*.

b) Praedicatum lato sensu essentiale dicitur illud nomen, quod denominatur a tali forma, quae licet negari de aliqua re, salvo conceptu essentiae rei, possit, quum contingenter tali essentiae adveniat; eam tamen non trahit ad aliud praedicamentum. Talis forma est in ente contingente esse existentiae relate ad essentiam cuius est ultima actualitas.

PROBATUS PRIMA PARS.

18. Praedicatum stricto sensu essentiale dicitur illud nomen, quod denominatur a tali forma, quae negari de aliqua re, salvo conceptu essentiae rei, nequit. Atqui, salvo conceptu essentiae rei contingens,

(1) Cfr. 1. p. q. 13. a. 12. ad 3.

negari potest de ea quod sit existens; quia res contingentes, de quarum essentia non est existere, non necessario existunt. Ergo nomen concretum ens, quatenus primaria significatione accipitur pro *existente*, non est praedicatum stricto sensu essentiale rerum contingentium.

PROBATUS SECUNDA PARS.

19. Praedicatum lato sensu essentiale dicitur illud nomen, quod denominatur a tali forma, quae licet negari de aliqua re, salvo conceptu essentiae rei, possit, quum contingenter tali rei adveniat, eam tamen non trahit ad aliud praedicamentum. Atqui ita se habet nomen *ens* primaria significatione acceptum pro *existente* relate ad rem contingenter existentem. Etenim denominatur ab actu essendi, qui licet contingenter rei creatae adveniat et ideo, salvo conceptu essentiae rei, negari de ea possit; tamen rem creatam actuando, eam non trahit ad aliud praedicamentum. Unde esse quo existit substantia dicitur substantiale; esse autem quo existit accidentis dicitur accidentale. Ergo nomen *ens* quatenus importat existens, seu ipsum compositum ex essentia et existentia, est praedicatum lato sensu essentiale uniuscuiusque rei.

PROBATUS TERTIA PARS.

20. Praedicatum stricto sensu essentiale dicitur illud nomen, quod denominatur a tali forma, quae negari de aliqua re, salvo conceptu essentiae rei, nequit. Atqui nomen *ens*, quatenus secundaria significatione accipitur pro sola *essentia*, in praecisione ab existentia, est huiusmodi ut negari nequeat de re creata, salvo conceptu eius essentiae; quia quod nullam habet essentiam, neque esse neque concipi potest. Ergo nomen *ens*, quatenus importat solam essentiam, in praecisione ab existentia, est praedicatum stricto sensu essentiale omnium.

21. **Corollarium.** Non quoad modum significandi, sed quoad perfectionem significatam, nomen *ens*, primaria significatione acceptum pro *existente* est praedicatum stricto sensu essentiale solius entis necessarii, de cuius essentia est existere, nempe Dei, qui est ipsum esse subsistens.

OBJECTIONES CONTRA THESES PRAECEDENTES.

22. a) **Obiicientibus contra simplicitatem entis transcendentis:** Ens simplicissimum est actus purus. Sed ens transcendentis non est actus purus. Ergo ens transcendentis non est simplicissimum.

Respondebis: *Dist. mai.* Ens simplicissimum simplicitate importante perfectionem actus et completionis, est actus purus, *Conc.*; ens simplicissimum simplicitate importante imperfectionem potentialitatis et in-

determinationis, *Nego. Contrad. min. et nego conseq.* Solutio patet ex dictis sub n. 11.

b) **Obiicientibus contra entis transcendentis universalitatem;** Notio universalis est univoca. Atqui notio entis non est univoca. Ergo ens transcendentis non est universale.

Respondebis: *Dist. mai.* Notio universalis stricte dicta est notio univoca, *Conc.* Notio universalis late dicta, *Nego. Dist. min.* Notio entis ita non est univoca, ut sit aequivoca a casu, *Nego*; ut sit aequivoca a consilio seu analogica analogia proportionalitatis propriae, *Conc. Dist. conseq.* Ens transcendentis non est universale stricte dictum, *Conc.*; late dictum, *Nego*. Haec fient clariora ex dicendis de analogia entis. Interim cfr. *Logic.* nn. 39. et 78.

Instantibus: Ens importat talem notionem, cui nulla fit additio. Atqui ens, cui nulla fit additio, est ipsum ens perfectissimum, nempe Deus. Ergo notio entis nullo pacto est universalis, sed competit soli Deo.

Resp. Ens importat talem notionem, cui nulla fit additio, quatenus *positive* excludat omnem additionem, *Nego*; quatenus eas neque includat neque excludat, quum ad modum totius potentialis analogici praecisione improprie dicta ab omnibus additionibus praescindat, *Conc. Contrad. min. ens*, quod *positive* excludit a se omnem additionem, est ipsum ens perfectissimum, nempe Deus, *Conc.*; ens quod *negative* se habet ad omnes additiones, quatenus ab eis praescindit, *Nego. Nego conseq.* Solutio plene patebit ex dicendis in quaestione sequenti (1).

c) **Obiicientibus contra essentialem praedicationem entis de omni re:** Nomen quod denominatur a forma extrinseca essentiae non est praedicatum essentiale. Atqui nomen concretum *ens* denominatur ab actu essendi, qui est extrinsecus essentiae rei creatae. Ergo nomen *ens* non est praedicatum essentiale omnium.

Respondebis. *Dist. mai.* Nomen quod denominatur a forma extrinseca essentiae non est praedicatum essentiale *stricto sensu* dictum, *Conc.*; *lato sensu*; *subdist.* Si forma denominans trahat rem ad aliud praedicamentum, ut quantitas, qualitas et similia, *Conc. Secus, Nego. Contrad. min.* Actus essendi, a quo denominatur *ens*, ita est extrinsecus essentiae, ut eam non trahat ad aliud praedicamentum, quum se habeat ad essentiam ut proprius actus ad propriam potentiam in ordine existentiae, *Conc.*; ita est extrinsecus essentiae, ut eam trahat ad aliud praedicamentum, *Nego*. Solutio patet ex dictis in Thesi 4.

(1) Cfr. *S. Th. in 1. sent. Dist. 8. q. 4. a. 1. ad 1.*